

Szkoła Aerologii Górniczej
Komitet Górnictwa PAN
Białka Tatrzańska

Odmetanowanie i jego wpływ na bezpieczeństwo prowadzenia robót w wyrobiskach górniczych

Nikodem SZŁĄZAK
Justyna Swolkień

**WYDZIAŁ INŻYNIERII LĄDOWEJ
i GOSPODARKI ZASOBAMI**

Zagrożenie metanowe w kopalniach węgla kamiennego

Zagrożenie metanowe w kopalniach węgla kamiennego determinuje zwiększenie kosztów wydobywania węgla, co związane jest z nakładami finansowymi ponoszonymi z tytułu profilaktyki i zwalczania tego zagrożenia.

Znaczne koszty generowane są przez konieczność prowadzenia odmetanowania.

Z drugiej strony metan ujęty systemami odmetanowania stanowić może nośnik energii, który odpowiednio zagospodarowany może pokryć koszty poniesione na odmetanowanie, a nawet przynieść dodatkowe zyski.

Ostatnio podejmowane są próby ujęcia metanu z powierzchni poprzez wiercenie otworów i szczelinowanie pokładów węgla

Zagrożenie metanowe w kopalniach węgla kamiennego

Aktualnie w Polsce większość kopalń węgla kamiennego posiada systemy odmetanowania.

Odmetanowanie prowadzone jest dla zapewnienia bezpieczeństwa, bądź z przyczyn technologicznych (ujęcie części metanu do systemu odmetanowania skutkuje mniejszymi emisjami gazu do wyrobisk górniczych).

Metan ujęty tymi systemami może stanowić pełnowartościowe paliwo wykorzystywane w różnych rozwiązaniach technologicznych.

Zagrożenie metanowe w kopalniach węgla kamiennego

Kierunki wykorzystania gazu z odmetanowania mogą być różne. Do trzech podstawowych grup można zaliczyć:

- » wykorzystanie energetyczne:
- » produkcja ciepła (potrzeby grzewcze i technologiczne),
- » produkcja energii elektrycznej,
- » układy skojarzone (wytwarzanie energii elektrycznej, ciepła, chłodu),
- » przesyłanie gazu do odbiorców zewnętrznych,
- » produkcja gazu sieciowego,
- » skraplanie gazu.

Strefy desorpcji metanu podczas eksploatacji ścianowej

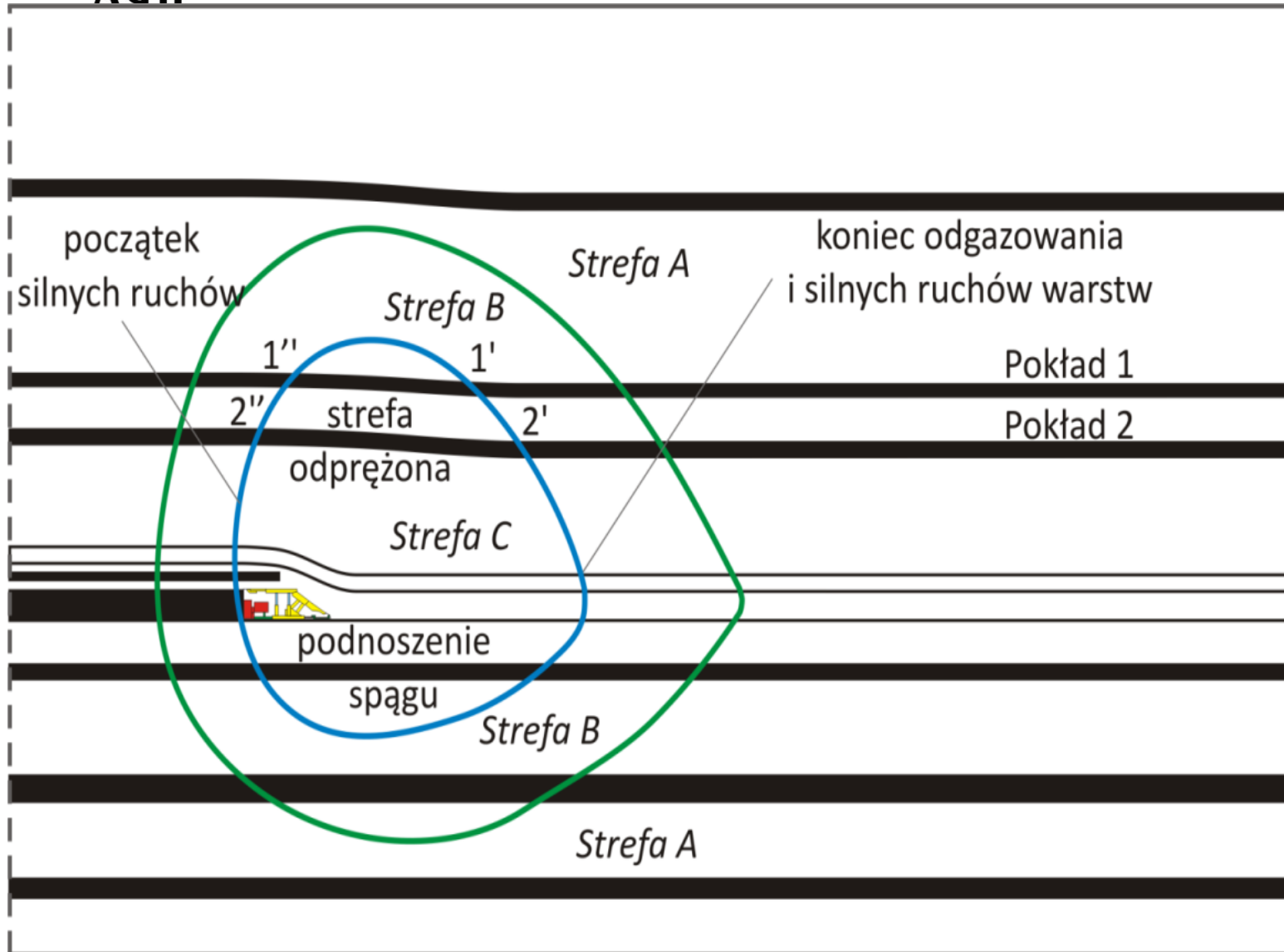
Prowadzenie eksploatacji pokładu węgla przyczynia się do odprężenia i spękania pokładu węgla oraz skał nadległych, jak również podległych. **Powoduje to wielokrotny wzrost przepuszczalności i umożliwia stosunkowo swobodny przepływ metanu ze strefy odprężonej do wyrobiska ścianowego.**

Ilość wydzielanego metanu do wyrobisk górniczych, a w szczególności do wyrobiska eksploatacyjnego, zależy od:

- » ilości metanu uwolnionego z pokładu węgla eksploatowanego (również z urobionego i transportowanego węgla),
- » ilości metanu desorbującego z pokładów sąsiednich zalegających w stropie i spągu, a będących w zasięgu wpływów eksploatacyjnych.

Zasięg i wielkość odprężenia skał zależą zarówno od sposobu kierowania stropem (podsadzka, zawał), jak i charakteru skał (skały sztywne, plastyczne).

Schemat wpływu eksploatacji na odgazowanie warstw sąsiednich (Kissel F. N. 2006)

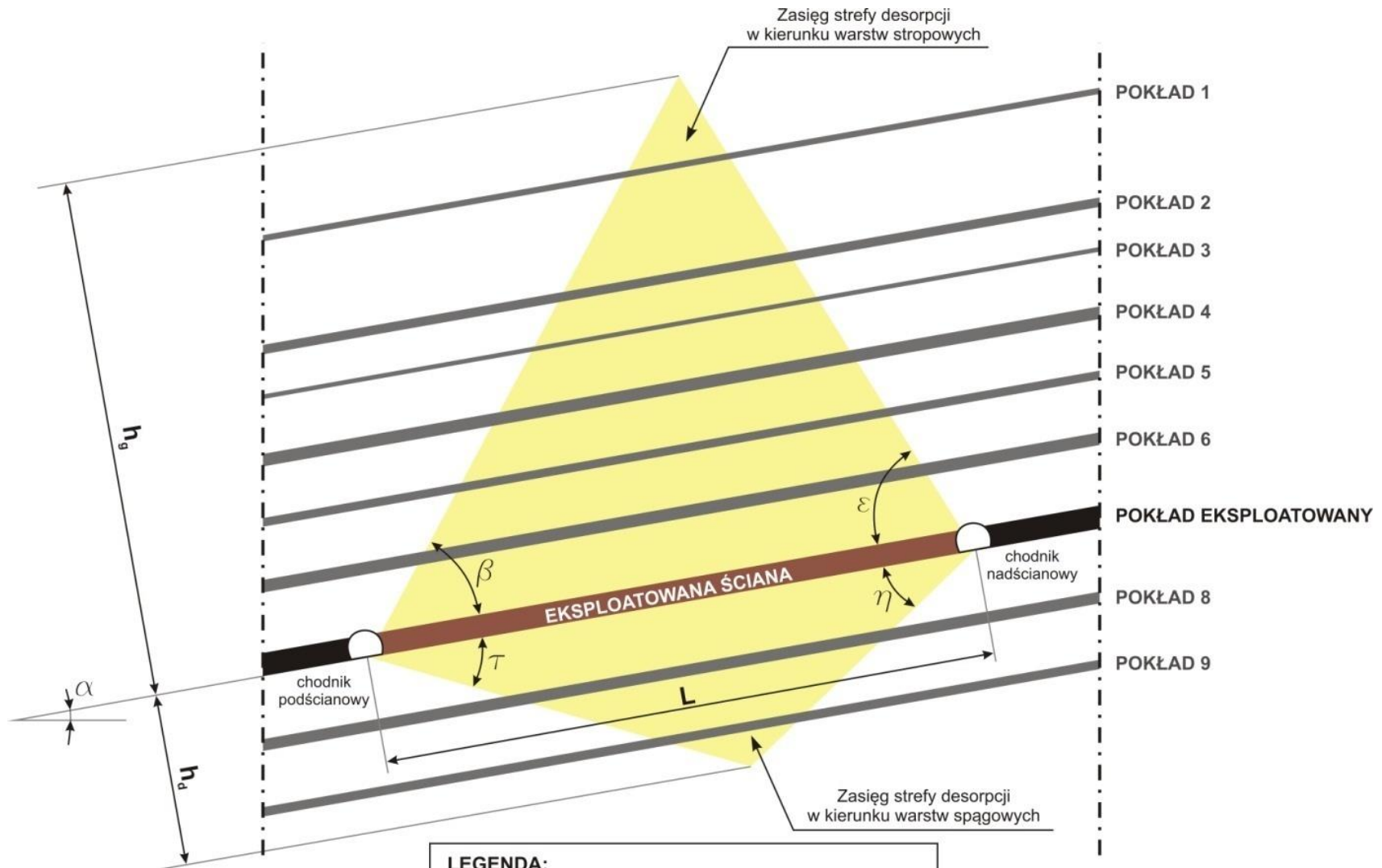

Strefa A odpowiada obszarowi, który pozostaje bez wyraźnego wpływu na stan naprężeń w górotworze.

Strefa B jest związana ze zwiększonymi ciśnieniami eksploatacyjnymi. Przepuszczalność węgla jest zmniejszona na skutek wzrostu wysokości naprężeń eksploatacyjnych.

Obszar C jest strefą odprężoną w wyniku eksploatacji pokładu. Przepuszczalność węgla dla gazu jest znacznie podwyższona w wyniku odprężenia.

Wyznaczenie strefy desorpcji metanu przy eksploatacji ściany (Flügge G., 1971)

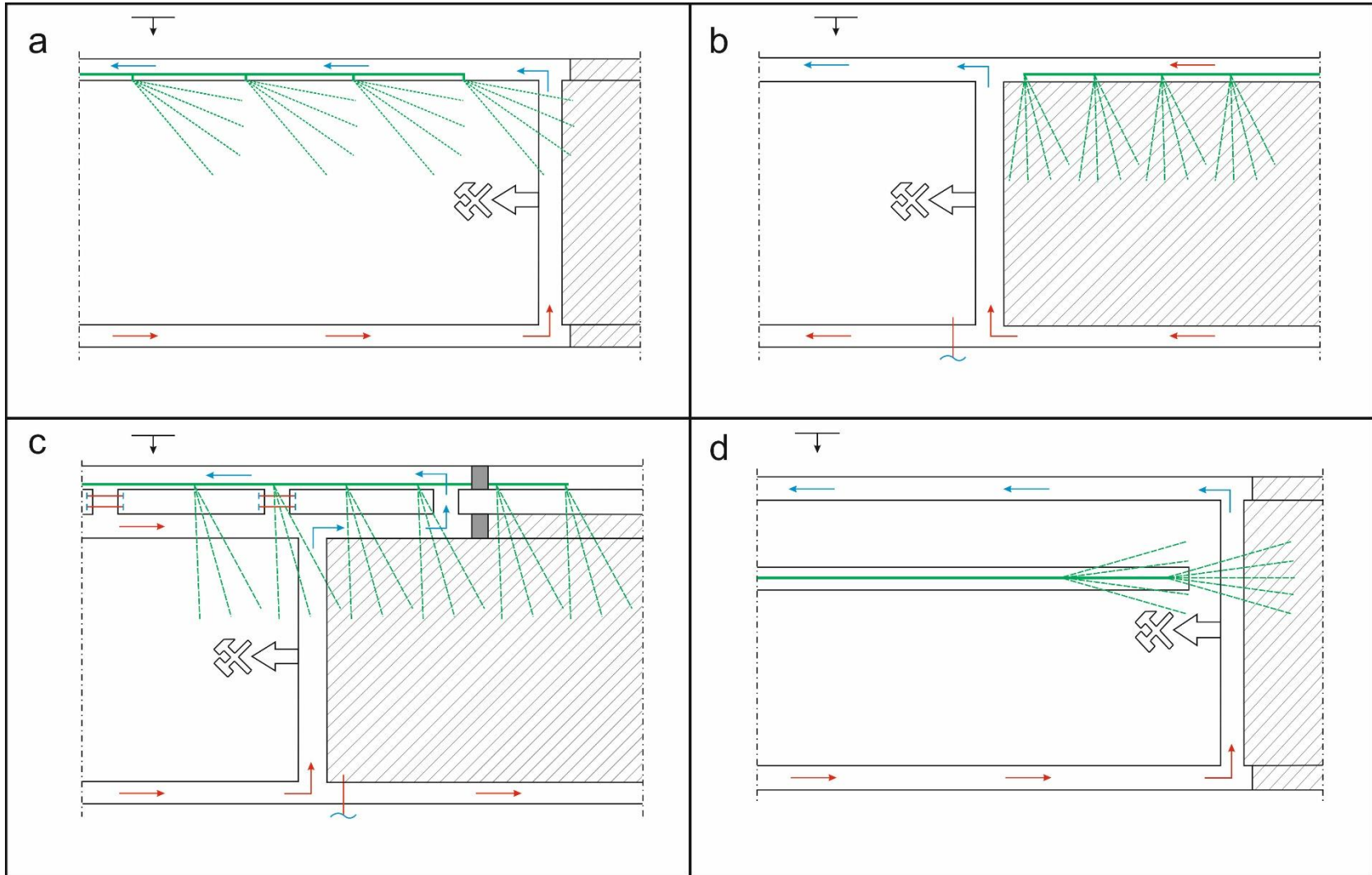

LEGENDA:

- L - długość ściany, m
- α - kąt nachylenia eksploatowanego pokładu, °
- $\beta, \epsilon, \tau, \eta$ - kąty zasięgu strefy desorpcji, °
- h_g - zasięg strefy desorpcji w warstwach stropowych, m
- h_p - zasięg strefy desorpcji w warstwach spągowych, m

- a) przewietrzana systemem „U”; b) przewietrzana systemem „Y”;
 c) przewietrzana systemem „U” z równoległym chodnikiem wentylacyjnym;
 d) przewietrzana systemem „U” z nadległym chodnikiem drenażowym

LEGENDA:

- powietrze doprowadzane
- powietrze odprowadzane
- rurociąg odmetanowania

- otwór drenażowy
- tama regulacyjna
- tama zamknięta

Obliczanie sieci odmetanowania wraz z wyznaczeniem charakterystyk poszczególnych elementów sieci

Dla skutecznego odmetanowania górotworu podczas eksploatacji węgla kamiennego konieczne jest właściwe zaprojektowanie i wykonanie sieci odmetanowania.

Każda droga niezależna wyodrębniona z sieci odmetanowania stanowi układ połączonych szeregowo trzech elementów:

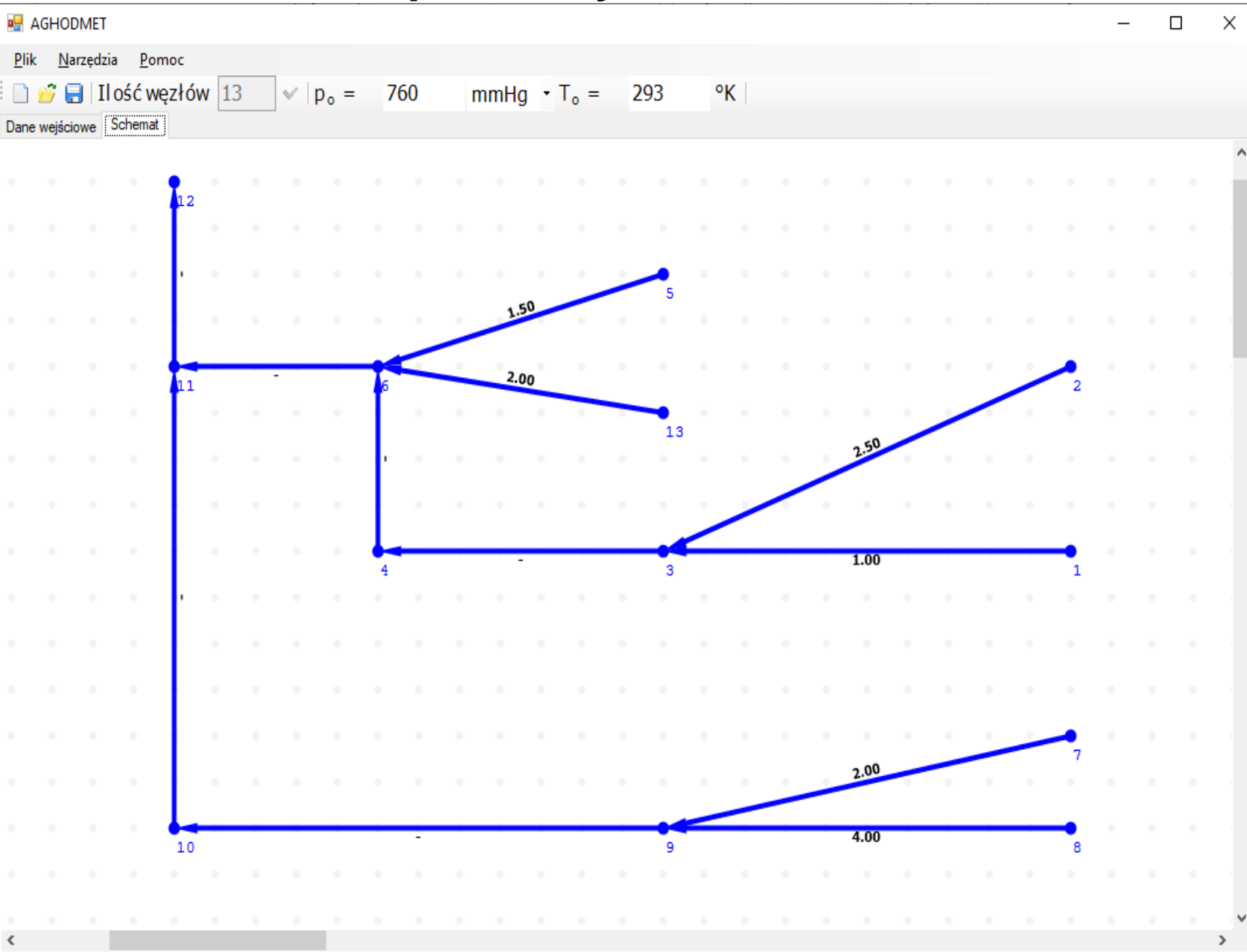
- wiązki otworów drenażowych,
- rurociągów odmetanowania,
- ssawy stacji odmetanowania.

Każdy z wymienionych powyżej elementów posiada inną charakterystykę traktowaną jako zależność ciśnienia na wlocie z wiązki otworów drenażowych, ciśnienia na wlocie do ssawy i rozkładu ciśnienia w rurociągach w funkcji wydatku masowego przepływu w każdym z tych elementów.

Przykładowa sieć odmetanowania wykonana w programie komputerowym AGHODMET

AGH

WWW <

Rozkład ciśnienia w rurociągu poziomym:

$$p^2 = p_1^2 - \frac{16\lambda G^2 p_0}{\Pi^2 D^5 \rho_0} \cdot s$$

gdzie: p - jest ciśnieniem w punkcie rurociągu poziomego o współrzędnej s , a p_1 - w punkcie o współrzędnej $s = 0$.

Rozkład ciśnienia w rurociągu nachylonym:

$$p^2 = \left(p_1^2 - \frac{A_r}{B} G^2 \right) \exp B + \frac{A_r}{B} G^2$$

$$A_r = \frac{16 \cdot \lambda s p_0}{\Pi^2 D^5 \rho_0} \qquad B = -\frac{2gz\rho_0}{p_0}$$

G - masowy wydatek mieszaniny metanu i powietrza, p_0 i ρ_0 – ciśnienie i gęstość w warunkach odniesienia, ρ - gęstość przepływającej mieszaniny, g - przyspieszenie ziemskie, p - ciśnienie w rurociągu, λ - bezwymiarowy współczynnik oporu rurociągu, z – współrzędna pionowa, D - średnica hydrauliczna przewodu

Dla obliczeń wydatków masowych w bocznicach sieci odmetanowania korzystniej jest używać zależności w postaci:

$$p_m^2 = -\frac{1}{a_m} \cdot G_m + \frac{b_m}{a_m}$$

G_m - wydatek masowy mieszaniny z m-tej wiązki,

p_m - ciśnienie na wylocie z wiązki,

a_m , b_m - współczynniki wyznaczone dla całej wiązki otworów drenażowych.

Zalecany spadek ciśnienia mieszaniny na całej długości rurociągu nie powinien przekraczać 5 kPa na 1 km długości rurociągu.

W kopalniach coraz częściej wykorzystuje się rury z tworzyw sztucznych.

Przepustowość takich rurociągów jest większa niż rurociągów stalowych z uwagi na mniejszą wartość współczynnika oporu liniowego λ .

W nowo budowanych stacjach odmetanowania stosuje się zespoły dmuchawowe służące do wytworzenia depresji w oparciu o sprężarki typu Roots'a. Główną ich zaletą jest brak zanieczyszczania gazu.

Aktualnie często wykorzystuje się dmuchawy typu DR-500T lub DR-700T z układami do płynnej regulacji obrotów przy zastosowaniu przemienników częstotliwości.

Sprężarki podłączone są po stronie ssawnej do kolektora zbiorczego umieszczonego przy stacji odmetanowania, do którego podłączony jest rurociąg szybowy.

Mieszanka metanu z powietrzem po sprężeniu, ochłodzeniu zostaje skierowana do rurociągów przesyłowych, którymi transportowana jest do odbiorników gazu lub wypuszczana do atmosfery.

Stacja odmetanowania wyposażona jest w dodatkowe urządzenia oraz układy automatycznej regulacji, które zapewniają:

- pracę stacji odmetanowania w zakresie zmiennej wydajności ujmowanego gazu (w odniesieniu do warunków normalnych), najczęściej w granicach 40 – 100% zakładanej wydajności,
- efektywne oczyszczanie gazu na wlocie do stacji odmetanowania,
- schładzanie gazu na wyjściu ze stacji odmetanowania,
- automatyczny układ regulacji ciśnienia na wyjściu ze stacji odmetanowania.

AGH

Cały układ stacji odmetanowania posiada odpowiednie zabezpieczenia i aparaturę kontrolno-pomiarową.

Przy stężeniu metanu w mieszaninie poniżej 30% następuje automatyczne wyłączenie stacji i uruchomienie sygnalizacji alarmowej.

Z tego też powodu konieczna jest ciągła kontrola stężenia metanu w mieszaninie płynącej w poszczególnych odcinkach sieci, tak aby w szybki sposób można było zlokalizować powstałe połączenia sieci odmetanowania z atmosferą kopalnianą powodujące obniżenia stężenia metanu.

Sprężarki charakteryzują się podciśnieniem wytwarzanym po stronie ssawnej wynoszącym $0,5 \cdot 10^5$ N/m² co oznacza, że minimalne ciśnienie na ssaniu wynosić może ok. $0,52 \cdot 10^5$ Pa przy ciśnieniu atmosferycznym $1,01 \cdot 10^5$ Pa.

Do obliczeń sieci odmetanowania korzystniejsze jest używanie charakterystyk sprężarek wykonanych w układzie: ciśnienie na ssaniu - wydatek masowy przepływu gazu.

W tym układzie wykorzystuje się charakterystyki sprężarek biorąc pod uwagę gęstość mieszaniny metan - powietrze przy różnych stężeniach metanu.

$$p_s = \frac{A_s}{\rho_{0s}} \cdot G_s + \bar{B}_s$$

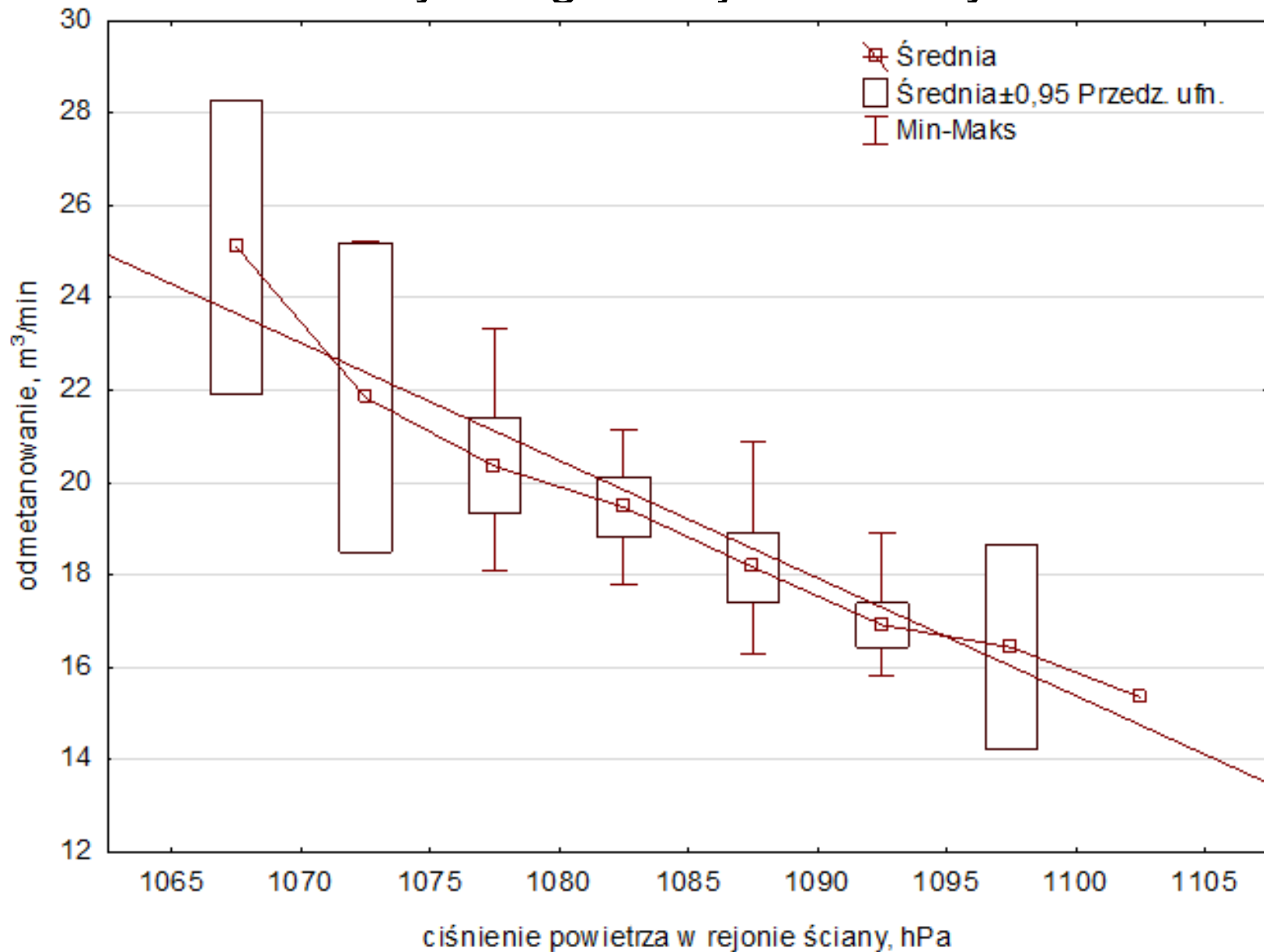
Ocena wpływu różnych parametrów na efektywność odmetanowania

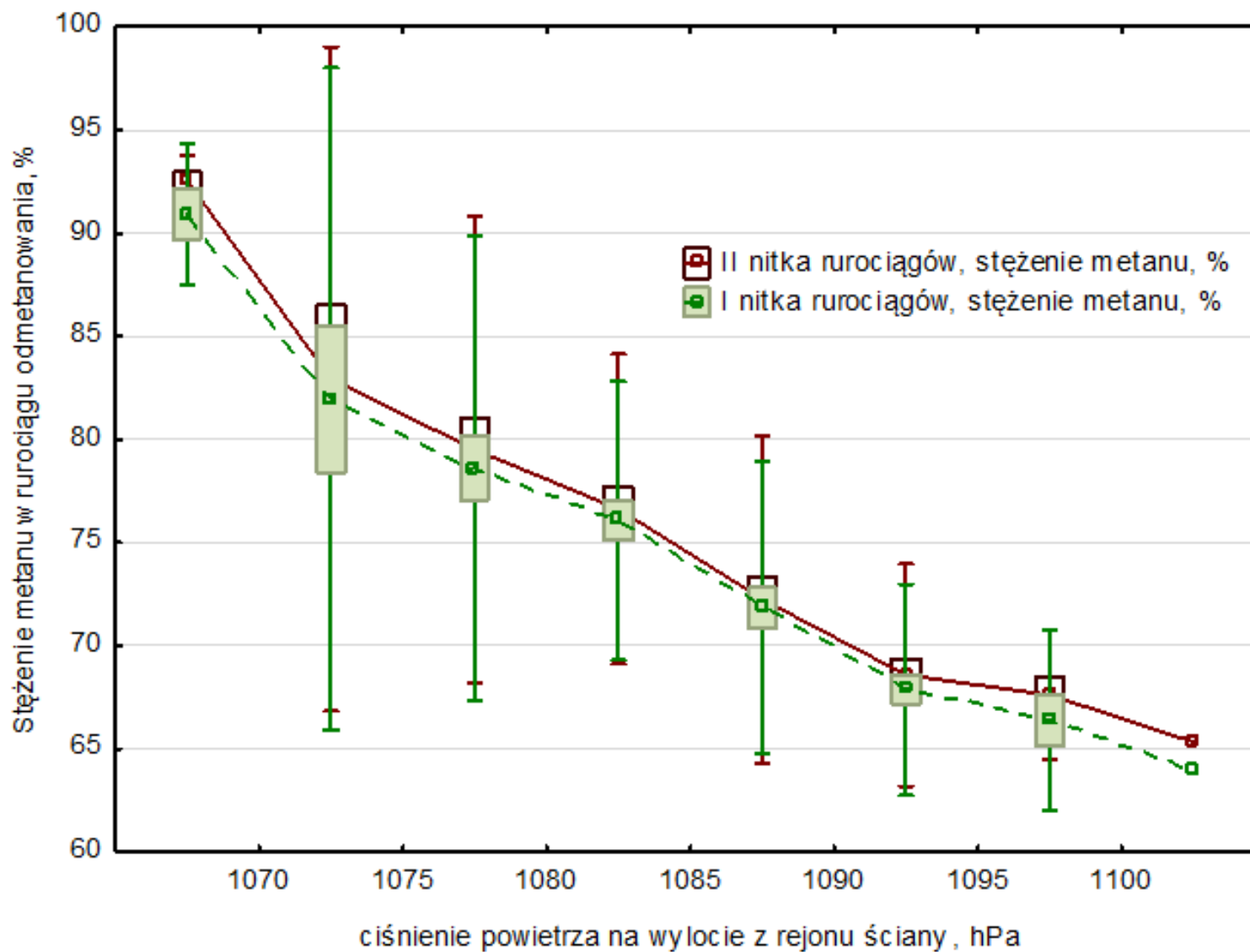
Na efektywność odmetanowania podczas eksploatacji złóż węgla kamiennego mają:

- zmiany ciśnienia barometrycznego,
- stosowana profilaktyka przy samozagrzewanie węgla w zrobach ściany,
- uszczelnienie rury obsadowej otworów drenażowych,
- strzelania wstrząsowe w rejonie ściany oraz postępu ściany

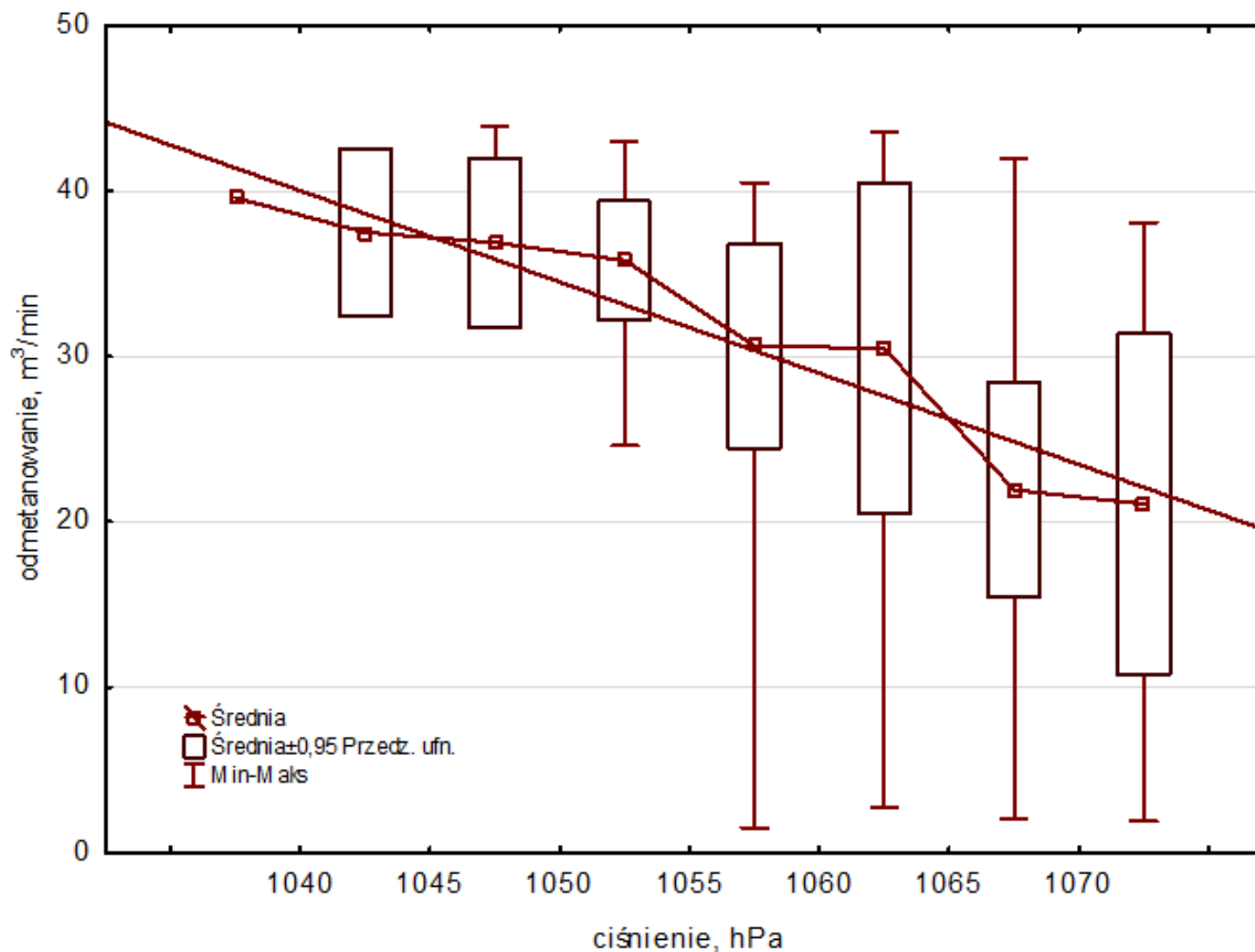
Zmiany wydajności ujętego metanu poprzez odmetanowanie ze ściany 2 z chodnikiem równoległym w zależności od ciśnienia barometrycznego w rejonie ściany

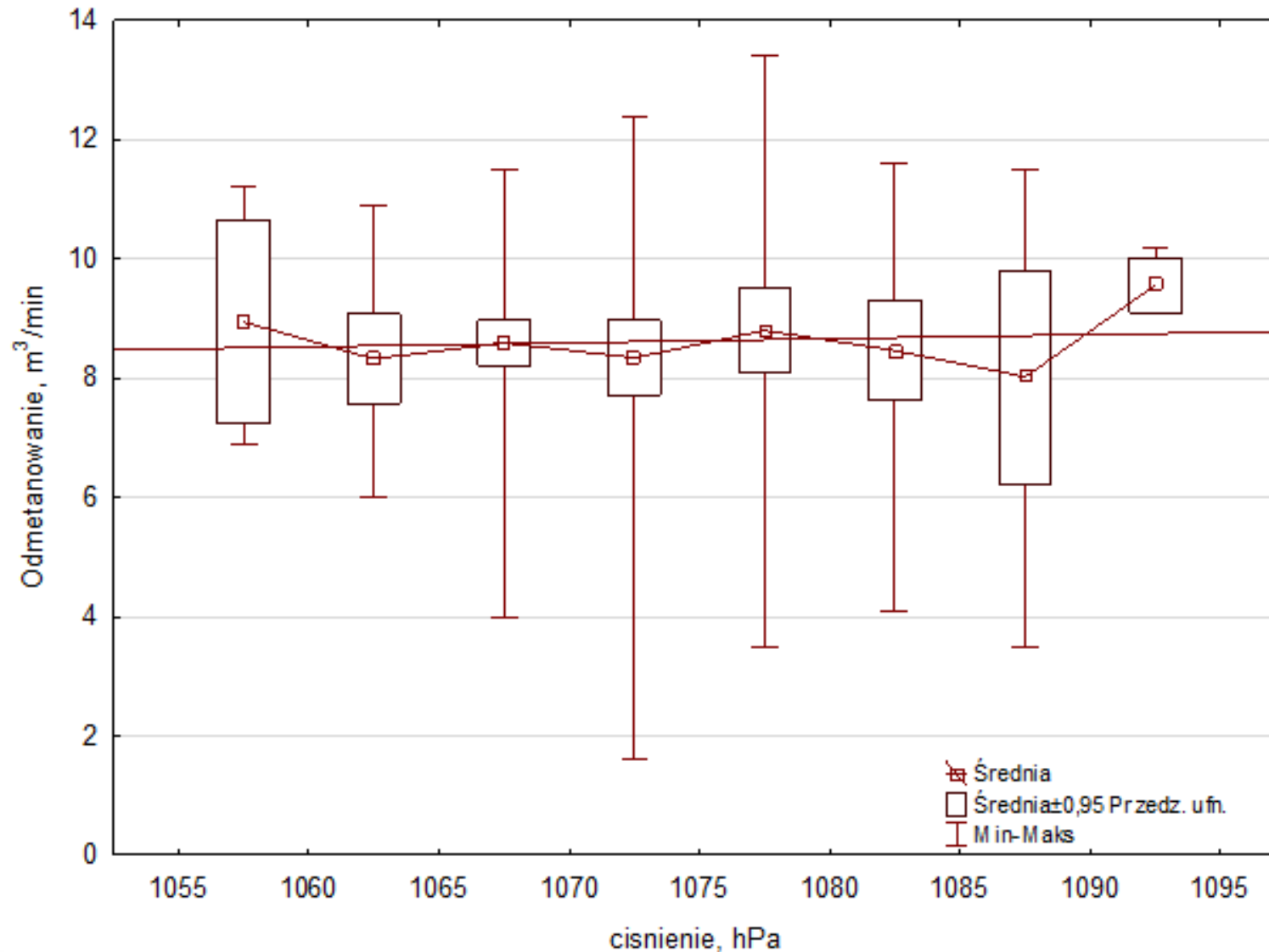
Zmiany stężenia metanu w rurociągach odmetanowania tzw. I i II nitka rurociągu

Zmiany wydajności ujętego metanu poprzez odmetanowanie z nadległego chodnika drenażowego w zależności od ciśnienia barometrycznego w rejonie ściany

Zmiany wydajności ujętego metanu ze ściany D-2 w zależności od ciśnienia barometrycznego w rejonie ściany

Rozmieszczenie rurociągów odmetanowania i zmiana ciśnienia w rurociągach

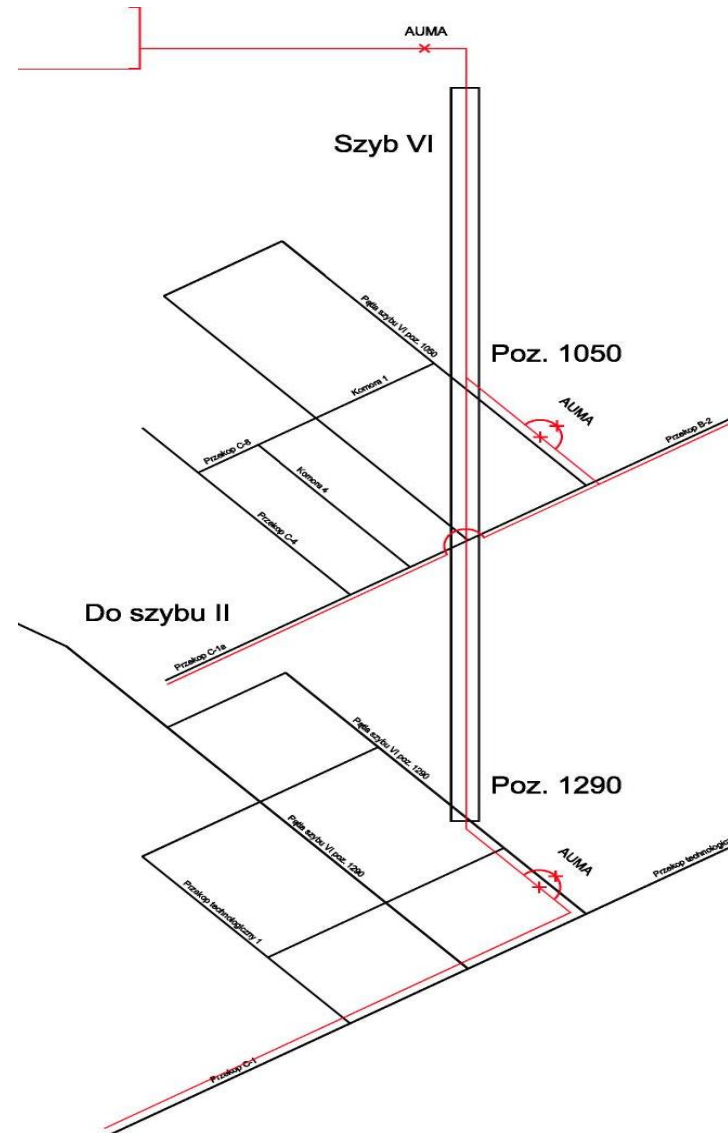
Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Energii z dnia 23 listopada 2016r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu podziemnych zakładów górniczych w § 340 podaje, że metan ujmowany podczas odmetanowania górotworu odprowadza się rurociągami metanowymi na powierzchnię lub do wyrobisk z prądem powietrza odprowadzanego do szybu wydechowego, przy zachowaniu dopuszczalnego stężenia metanu w powietrzu, na warunkach określonych przez kierownika ruchu zakładu górniczego.

Natomiast §342.1 precyzuje, że rurociągów metanowych nie można budować w:

- **szybach wdechowych,**
- **wyrobiskach z elektryczną trakcją przewodową.**

W §343.2 podano, że przed przystąpieniem do naprawy uszkodzonego rurociągu metanowego, w tym wymiany zasowy lub innego elementu, rurociąg ten zabezpiecza się w sposób uniemożliwiający wypływ metanu oraz zasysanie powietrza do tego rurociągu.

Rozmieszczenie rurociągów w szybie wdechowym

Należy jednak mieć na uwadze, że w rurociągach metanowych postronnie ssącej występuje podciśnienie w stosunku do ciśnienia barometrycznego w wyrobisku.

Istota odmetanowania polega na wytworzeniu w miejscu ujęcia metanu podciśnienia w stosunku do ciśnienia barometrycznego w wyrobisku i ujęcia metanu, który wpływał by do wyrobiska rurociągiem metanowym.

W rurociągach metanowych zabudowanych w wyrobiskach nie występuje nadciśnienie tylko podciśnienie.

Tak więc metan w wyniku uszkodzenia rurociągu nie będzie z niego wypływał do wyrobiska a jedynie będzie zasysał powietrze z wyrobiska do momentu wyrównania ciśnienia.

**Dziękuję
za
uwagę**